

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

10 novembre 2023

PROPOSITION DE LOI

portant le livre 6
“La responsabilité extracontractuelle”
du Code civil

Amendements

*Voir:*Doc 55 **3213/ (2022/2023)**:

001: Proposition de loi de M. Geens et Mme Gabriëls.
002: Avis du Conseil d'État.

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

10 november 2023

WETSVOORSTEL

houdende boek 6
“Buitencontractuele aansprakelijkheid”
van het Burgerlijk Wetboek

Amendementen

*Zie:*Doc 55 **3213/ (2022/2023)**:

001: Wetsvoorstel van de heer Geens en mevrouw Gabriëls.
002: Advies van de Raad van State.

10591

N° 1 de Mme **Matz**

Art 2

Dans l'article 6.7, § 2, proposé, supprimer l'alinéa 2.

JUSTIFICATION

Le deuxième alinéa énumère cinq éléments qui "peuvent notamment" être pris en considération pour l'appréciation de la faute.

Cette liste n'est pas exhaustive, les éléments qu'elle cite sont facultatifs et est dès lors surabondante car les éléments cités ne s'appliquent pas dans tous les cas.

Il vaut mieux supprimer ce deuxième alinéa qui peut être la source de confusions ou à tout le moins de débats inutiles devant les tribunaux.

Prenons par exemple le témoin qui témoigne devant la Cour d'assises qui doit dire la vérité sans tenir compte des "conséquences raisonnablement prévisibles" de ses déclarations pour l'accusé et les parties civiles; le pédiatre chargé de soigner un bébé malade n'a pas à s'inquiéter des "frais et efforts nécessaires pour éviter le dommage"; les adolescents qui jouent au foot dans la cour de récréation ne doivent pas tenir compte de "l'état des techniques et des connaissances scientifiques"; le consommateur qui se rend chez le boulanger pour acheter des petits pains ne doit pas tenir compte des "règles de l'art et des bonnes pratiques professionnelles"; le médecin qui réalise une opération cardiaque n'est pas tenu de suivre "les principes de bonne administration et de bonne organisation"

Vanessa Matz (Les Engagés)

Nr. 1 van mevrouw **Matz**

Art. 2

In het voorgestelde artikel 6.7, § 2, het tweede lid weglaten.

VERANTWOORDING

In het tweede lid worden vijf aspecten opgesomd waarmee "onder meer" rekening kan worden gehouden om de fout te beoordelen.

Het gaat om een niet-exhaustieve lijst van aspecten die een facultatief karakter hebben. Die lijst is dus overbodig aangezien de opgesomde aspecten niet in alle gevallen van toepassing zijn.

Daarom wordt dit tweede lid beter weggelaten. Het kan immers aanleiding geven tot verwarring of op zijn minst tot zinloze discussies in de rechtszaal.

Enkele voorbeelden: iemand die moet getuigen voor het hof van assisen moet de waarheid spreken zonder rekening te houden met de "de redelijkerwijze voorzienbare gevolgen" van zijn verklaringen voor de beschuldigde en de burgerlijke partijen; een kinderarts die een zieke baby moet behandelen, hoeft zich geen zorgen te maken over de "de kosten en inspanningen nodig om de schade te vermijden"; jongeren die tijdens de speeltijd voetballen hoeven zich niets aan te trekken van "de stand van de techniek en van de wetenschappelijke kennis"; de consument die broodjes gaat kopen bij de bakker hoeft geen rekening te houden met de "de eisen van goed vakmanschap en goede beroepspraktijken"; de arts die een hartoperatie uitvoert hoeft "de beginselen van goed bestuur en goede organisatie" niet na te leven.

N° 2 de Mme **Matz**
(à titre subsidiaire de l'amendement n° 1)

Dans l'article 6.7, § 2, alinéa 2, proposé, supprimer le 2°.

JUSTIFICATION

L'auteur de l'amendement aurait préféré faire supprimer totalement le § 2, alinéa 2, mais, à défaut, il faut supprimer le 2° du § 2, alinéa 2.

“Les frais et efforts nécessaires pour éviter le dommage” sont un critère pouvant susciter des discussions inadéquates comme par exemple au sujet de l'hôpital en difficultés financières qui priverait certains patients de soins indispensables à leur survie parce que les frais et les efforts nécessaires seraient trop importants.

Cette référence à l'argent comme critère des règles de conduite est un curieux signal.

Vanessa Matz (Les Engagés)

Nr. 2 van mevrouw **Matz**
(in bijkomende orde op amendement nr. 1)

In het voorgestelde artikel 6.7, § 2, tweede lid, de bepaling onder 2° weglaten.

VERANTWOORDING

Het liefst zou de indienster van het amendement de hele § 2, tweede lid, achterwege laten, maar als dat niet kan, dan zou op zijn minst de bepaling onder 2° van § 2, tweede lid, moeten worden weggelaten.

Het criterium “de kosten en inspanningen nodig om de schade te vermijden” kan aanleiding geven tot ongepaste discussies, zoals over een ziekenhuis in financiële moeilijkheden waardoor bepaalde patiënten misschien niet de zorg krijgen die nodig is om hen in leven te houden, omdat de nodige kosten en inspanningen te hoog zijn.

Met die verwijzing naar geld als criterium voor gedragsregels wordt een merkwaardig signaal gegeven.

N° 3 de Mme **Matz**

Art. 2

Dans l'article 6.9 proposé, supprimer le 1°.

JUSTIFICATION

En son article 6.7, la proposition consacre la notion de faute objective. Toutefois, elle réintroduit des éléments subjectifs et, notamment, la notion d'“erreur invincible” au présent article.

La notion de faute objective a été présentée, dès les années 1930, en France, essentiellement par H. et L. Mazeaud. Elle a été reprise par leurs successeurs, André Tunck et François Chabas.

Plusieurs auteurs français adhèrent à la notion de faute objective. Parmi eux, on peut citer les professeurs de droit civil G. Marty et P. Raynaud, N. Dejean de la Batie, Philippe Le Tourneau et Geneviève Viney.

La notion de faute objective a été consacrée par les arrêts importants prononcés le 9 mai 1984 par la Cour de Cassation de France en assemblée plénière.

La jurisprudence luxembourgeoise s'est alignée sur la jurisprudence française.

La Cour de Cassation de Belgique s'est fort rapprochée de la notion de “faute objective”. Il s'agit d'un cas dans lequel une société avait implanté un pylône sur une terrain appartenant à autrui. Le Tribunal de commerce de Liège avait admis que l'“empiètement résulte d'une contravention à la loi et en particulier aux dispositions relatives à la propriété” Ce jugement considère toutefois qu'il n'y a pas eu de faute car l'auteur de l'empiètement n'avait pas conscience de le commettre étant donné que l'implantation du pylône avait eu lieu sur la base d'un permis de bâtir établi en fonction de divers permutations des propriétés. Tout en admettant “qu'il n'y avait pas eu d'erreur invincible”, la Cour de cassation décide: “La transgression matérielle d'une disposition légale ou réglementaire constitue en soi une faute qui entraîne la responsabilité de son auteur, à condition que cette transgression soit commise librement consciemment. Il n'est pas nécessaire que l'auteur de la transgression ait conscience qu'il la commet.”

Nr. 3 van mevrouw **Matz**

Art. 2

In het voorgestelde artikel 6.9 de bepaling onder 1° weglaten.

VERANTWOORDING

In artikel 6.7 van het wetsvoorstel wordt het begrip ‘objectieve fout’ vastgelegd. Tegelijk worden in artikel 6.9 opnieuw subjectieve aspecten binnengeloodst, waaronder het begrip “onoverwinnelijke dwaling”.

Het begrip ‘objectieve fout’ vond ingang in de jaren 1930, vooral in Frankrijk via het werk van H. en L. Mazeaud. Vervolgens werd het begrip overgenomen door hun opvolgers André Tunck en François Chabas.

Meerdere Franse auteurs zijn aanhangers van het begrip ‘objectieve fout’, onder hen de hoogleraren burgerlijk recht G. Marty en P. Raynaud, N. Dejean de la Batie, Philippe Le Tourneau en Geneviève Viney.

Het begrip ‘objectieve fout’ werd bekrachtigd in een aantal belangrijke arresten die op 9 mei 1984 door het voltallige Franse Hof van Cassatie werden gewezen.

De Luxemburgse rechtspraak is de Franse rechtspraak gevolgd.

Ook bij het Belgische Hof van Cassatie heeft het begrip ‘objectieve fout’ sterk ingang gevonden, meer bepaald via een zaak over een bedrijf dat een mast had gebouwd op andermans terrein. De rechtbank van koophandel van Luik had erkend dat de inbreuk het gevolg was van een overtreding van de wet, in het bijzonder van de bepalingen inzake eigendom, maar had evenwel geoordeeld dat er geen sprake was van een fout, aangezien de inbreukpleger zich niet van bewust was van zijn fout. De mast was immers opgetrokken op basis van een bouwvergunning die was opgesteld in het kader van verschillende beschikkingen van eigendommen. Hoewel het Hof van Cassatie erkende dat er geen sprake was van een onoverwinnelijke dwaling, oordeelde het niettemin: “La transgression matérielle d'une disposition légale ou réglementaire constitue en soi une faute qui entraîne la responsabilité de son auteur, à condition que cette transgression soit commise librement consciemment. Il n'est pas nécessaire que l'auteur de la transgression ait conscience qu'il la commet.”

L'article 6.9.,1°, contenu dans la présente proposition de loi est de nature à entraver l'évolution de la jurisprudence de la Cour de cassation. Cette évolution vers la faute objective est souhaitable.

En effet, les sociétés humaines créent des règles pour faciliter les rapports entre leurs membres.

La vie en société implique que chacun respecte les normes écrites et non écrites qui régissent le "vivre ensemble". Nul ne peut, sans justification, porter atteinte aux droits et libertés d'autrui.

Si une personne cause à autrui un dommage par son comportement qui constitue la violation d'une norme sociale, sa responsabilité doit être retenue. La faute n'est pas de nature morale mais sociale.

L'intelligence, les connaissances, les interprétations de l'auteur ne présentent guère d'intérêt pour apprécier un fait socialement adéquat.

L'article 6.9, 1°, est difficilement compatible avec l'article 6.12 de la proposition de loi.

Vanessa Matz (Les Engagés)

Het in dit wetsvoorstel beoogde artikel 6.9, 1°, kan ingaan tegen de ontwikkelingen in de rechtspraak van het Hof van Cassatie. Die evolutie naar het begrip 'objectieve fout' is nochtans wenselijk.

Samenlevingen brengen immers regels tot stand om de betrekkingen tussen hun leden in goede banen te leiden.

Het leven in een samenleving impliceert dat eenieder acht slaat op de geschreven en ongeschreven regels die aan het 'samen leven' ten grondslag liggen. Niemand kan ongerechtvaardigd andermans rechten en vrijheden schenden.

Indien iemand een ander schade berokkent door gedrag dat neerkomt op een schending van de maatschappelijke norm, dan dient die persoon daarvoor aansprakelijk te worden gesteld. De fout heeft geen moreel maar een maatschappelijk karakter.

Het verstand, de kennis of de interpretatie van de pleger zijn nauwelijks van belang om te oordelen of de door hem gestelde daad maatschappelijk gepast is.

Artikel 6.9, 1°, valt moeilijk te rijmen met artikel 6.12 van het wetsvoorstel.

N° 4 de Mme **Matz**

Art. 2

Dans l'article 6.11 proposé, supprimer les alinéas 2 et 3.

JUSTIFICATION

L'auteure de l'amendement estime que l'article 6.11 n'est pas très cohérent.

L'alinéa 2 prévoit que le juge peut décider que le mineur ne doit aucune réparation ou limiter cette réparation.

L'alinéa 3 énonce que le juge ne peut pas décider qu'aucune indemnité n'est due, ni limiter l'indemnité à un montant inférieur à celui pour lequel un contrat d'assurance accorde une couverture.

Si l'assurance de la responsabilité du mineur est facultative, l'article 6.11 serait discriminatoire. La personne lésée serait indemnisée totalement ou partiellement ou pas du tout suivant que les parents du mineur ont ou non songé à souscrire une assurance de sa responsabilité.

L'article 6.11, dans cette interprétation, serait contraire aux articles 10 et 11 de la Constitution.

Si l'assurance est obligatoire et s'il existe dans tous les cas au moins un fonds d'indemnisation pour les victimes de dommages causés par un mineur de 12 ans ou plus, l'article 6.11, alinéa 2, serait vide de sens.

Il sera proposé, dans le cadre de l'article 6.13, que l'assurance à souscrire obligatoirement par les titulaires de l'autorité sur la personne du mineur, s'étende à la responsabilité de celui-ci.

Dans ces conditions, les alinéas 2 et 3 de l'article 6.11 doivent être supprimés.

Vanessa Matz (Les Engagés)

Nr. 4 van mevrouw **Matz**

Art. 2

In het voorgestelde artikel 6.11 het tweede en derde lid weglaten.

VERANTWOORDING

De indienster van het amendement vindt artikel 6.11 niet erg samenhangend.

Het tweede lid bepaalt dat de rechter kan oordelen dat de minderjarige geen schadeloosstelling verschuldigd is, of de door de minderjarige verschuldigde schadeloosstelling kan beperken.

Het derde lid stelt dat, wanneer de aansprakelijkheid van de minderjarige gedekt is door een verzekeringsovereenkomst, de rechter niet kan oordelen dat geen schadeloosstelling verschuldigd is, noch deze kan beperken tot een bedrag dat lager is dan dat waarvoor die verzekeringsovereenkomst dekking verleent.

Indien de verzekering van de aansprakelijkheid van de minderjarige facultatief is, zou zulks betekenen dat artikel 6.11 discriminerend is. De benadeelde persoon zou immers volledig, gedeeltelijk dan wel helemaal niet schadeloos worden gesteld naargelang de ouders van de minderjarige er al dan niet aan hebben gedacht een aansprakelijkheidsverzekering te sluiten.

Aldus uitgelegd zou artikel 6.11 strijdig zijn met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Indien de verzekering verplicht is en indien er hoe dan ook een vergoedingsfonds is voor de slachtoffers van schade veroorzaakt door een minderjarige van 12 jaar of ouder, dan zou artikel 6.11, tweede lid 2, zonder betekenis zijn.

In dat geval moet artikel 6.13 aangeven dat de verplichte verzekering voor wie het gezag heeft over de minderjarige, zich uitstrekt tot diens aansprakelijkheid.

Derhalve wordt beoogd het tweede en derde lid van artikel 6.11 weg te laten.

N° 5 de Mme **Matz**

Art. 2

Dans l'article 6.13 proposé, apporter les modifications suivantes:

1° supprimer l'alinéa 2;

2° compléter l'alinéa 3 par les mots suivants:

“ainsi que la responsabilité des enfants mineurs lorsqu'elle est engagée conformément à l'article 6.11”.

JUSTIFICATION

C'est à juste titre que la présente proposition de loi rappelle les nombreuses critiques dont le régime de la responsabilité des parents a fait l'objet dans le cadre de l'ancien Code civil. La présente proposition entend donc mettre en place une responsabilité de plein droit des parents, ainsi qu'une assurance obligatoire de cette responsabilité.

Par contre, l'auteure de l'amendement s'étonne que cette assurance de responsabilité soit limitée à la responsabilité des titulaires de l'autorité sur la personne des mineurs.

Les motifs qui justifient cette assurance obligatoire doivent conduire à étendre l'assurance à la responsabilité personnelle des enfants mineurs, lorsque celle-ci est engagée.

Dans la mesure où les parents peuvent s'exonérer de leur responsabilité, l'enfant mineur serait seul responsable. Pour les personnes lésées, le risque d'insolvabilité du responsable est pratiquement général. Au surplus, ce système laisse sans protection les enfants qui pourraient voir leur responsabilité engagée en raison d'une étourderie et qui seraient alors tenus, pendant toute leur vie, d'indemniser les victimes d'un malheureux accident.

C'est pour résoudre cette question que l'auteure de l'amendement complète l'alinéa 3 pour prévoir une assurance couvrant la responsabilité personnelle des enfants.

Nr. 5 van mevrouw **Matz**

Art. 2

In het voorgestelde artikel 6.13 de volgende wijzigingen aanbrengen:

1° het tweede lid weglaten;

2° het derde lid aanvullen met de woorden:

“, alsook de aansprakelijkheid van de minderjarige kinderen wanneer die in overeenstemming met artikel 6.11 in het geding is”.

VERANTWOORDING

Volledig terecht wijst dit wetsvoorstel op de vele punten van kritiek die de aansprakelijkheidsregeling voor de ouders te beurt is gevallen in het kader van het oud Burgerlijk Wetboek. Dit wetsvoorstel beoogt dan ook een aansprakelijkheid van rechtswege in te voeren wat de ouders betreft, alsook een verplichte verzekering voor die aansprakelijkheid.

Het verbaast de indienster van het amendement echter dat die aansprakelijkheidsverzekering beperkt is tot de aansprakelijkheid van wie het gezag heeft over de persoon van de minderjarige.

De beweegredenen voor deze verplichte verzekering moeten ertoe leiden dat de verzekering zich uitstrekt tot de persoonlijke aansprakelijkheid van de minderjarige kinderen wanneer die in het geding is.

Aangezien de ouders zich van hun aansprakelijkheid kunnen bevrijden, zou het minderjarige kind als enige aansprakelijk zijn. Voor de benadeelde personen betekent zulks dat de aansprakelijke partij vrijwel altijd insolvent zal zijn. Bovendien ontzegt deze regeling elke bescherming aan de kinderen die aansprakelijk zouden kunnen worden gesteld na een onbezonnenheid, omdat zij dan de rest van hun leven de slachtoffers van een onfortuinlijk ongeval moeten vergoeden.

Om dat heikele punt weg te werken beoogt de indienster van het amendement het derde lid aan te vullen, opdat ook de persoonlijke aansprakelijkheid van de kinderen gedekt zou zijn.

Cependant, l'assurance ne règle pas tous les problèmes. L'assureur, par exemple, ne peut être tenu de fournir sa garantie à l'égard de quiconque a causé intentionnellement le dommage (art. 62, alinéa 1er, de la loi du 4 avril 2014 relative aux assurances).

Cela signifie que, si un enfant mineur commet une faute intentionnelle causant un dommage, l'assureur pourra décliner sa garantie. La victime ne pourra dès lors agir en indemnisation contre l'assureur de la responsabilité de l'enfant selon la jurisprudence actuelle, si un mineur provoque un sinistre intentionnellement; l'article 62, alinéa 1er, de la loi du 4 avril 2014 n'affecte pas le droit à la garantie des civilement responsables (Cass., 25 mars 2003, RDC 2003, p. 665 et la note G. Jocqué).

Un autre arrêt confirme que la faute intentionnelle n'est pas opposable à l'assuré qui est civilement responsable de celui qui l'a commise (Cass., 4 juin 2012, RGAR 2013, n°15030).

En cas de faute intentionnelle du mineur, la personne lésée peut diriger son action contre les parents et contre l'assureur de la responsabilité de ceux-ci.

Toutefois, l'article 6.13, alinéa 2, de la proposition de loi permet aux parents d'un mineur de plus de 16 ans de s'exonérer de leur responsabilité.

Cette faculté d'exonération manque de réalisme. Le rôle des parents est certainement de surveiller leurs enfants en bas âge. La surveillance de grands adolescents est difficilement praticable dans la société actuelle. L'exposé des motifs le reconnaît en rappelant *"le fait que les parents ont une influence significativement plus faible sur le comportement des mineurs de seize ans ou plus. Ceux-ci ont une plus grande maturité et une plus grande liberté d'action. Leur situation juridique est également caractérisée à plusieurs égards par une plus grande indépendance"* (p. 62).

Étant donné que les parents ne peuvent pratiquement pas surveiller des mineurs de 16 ans ou 17 ans, ils pourront toujours démontrer qu'ils n'ont pas commis une faute de surveillance.

Si le mineur de 16 ou 17 ans commet une faute légère et si sa responsabilité est couverte par une assurance, il n'y a aucun problème.

Er zij echter op gewezen dat een verzekering niet alle problemen wegwerkt. Van de verzekeraar kan bijvoorbeeld niet worden verlangd dat hij dekking verleent voor iemand die de schade opzettelijk heeft veroorzaakt (artikel 62, eerste lid, van de wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen).

Een en ander betekent dat indien een minderjarig kind een opzettelijke fout begaat die schade veroorzaakt, de verzekeraar zijn dekking kan weigeren. Krachtens de huidige rechtspraak zal het slachtoffer geen vordering tot schadevergoeding kunnen instellen tegen de aansprakelijkheidsverzekeraar van het kind, wanneer een minderjarige opzettelijk schade veroorzaakt; artikel 62, eerste lid, van de wet van 4 april 2014 doet geen afbreuk aan het recht op waarborg van de burgerlijk aansprakelijke personen (Cass., 25 maart 2003, TBH 2003, blz. 665 en noot van G. Jocqué).

Een ander arrest bevestigt dat de opzettelijke fout niet kan worden tegengeworpen aan de verzekerde die burgerrechtelijk aansprakelijk is voor de persoon die de fout heeft begaan (Cass., 4 juni 2012, RGAR 2013, nr. 15030).

In het geval van een opzettelijke fout van de minderjarige kan de benadeelde persoon een rechtszaak aanspannen tegen de ouders en tegen de verzekeraar van hun aansprakelijkheid.

Artikel 6.13, tweede lid, van het wetsvoorstel stelt de ouders van een minderjarige ouder dan 16 jaar echter in de mogelijkheid zich van hun aansprakelijkheid te bevrijden.

Die mogelijkheid getuigt van een gebrek aan werkelijkheidszin. De ouders hebben wis en waarachtig de rol om toezicht te houden op hun jonge kinderen. Toezicht houden op oudere pubers is al moeilijker in de huidige maatschappij. Dat wordt erkend in de toelichting: de ouders hebben een aanzienlijk geringere impact op de gedragingen van minderjarigen van meer dan 16 jaar. "Deze hebben een grotere maturiteit en genieten ook in feite een grotere vrijheid van handelen. Ook hun juridische situatie wordt in verschillende opzichten gekenmerkt door een grotere zelfstandigheid." (blz. 62)

Aangezien de ouders in feite nauwelijks toezicht kunnen houden op minderjarigen van 16 of 17 jaar, zullen ze altijd kunnen aantonen dat zij op het gebied van toezicht geen fout hebben gemaakt.

Wanneer een minderjarige van 16 of 17 een kleine fout begaat en diens aansprakelijkheid door een verzekering wordt gedekt, rijst er geen enkel probleem.

En revanche, si un mineur de 16 ou 17 ans, qu'il soit assuré ou non, cause un dommage par une faute intentionnelle, la personne lésée restera sans indemnisation effective parce que, dans le cadre de la proposition de loi, les parents pourraient s'exonérer de leur responsabilité en démontrant qu'ils n'ont pas commis une faute de surveillance et parce que l'assureur, s'il y en a un, pourra décliner sa garantie.

C'est pourquoi l'auteure de l'amendement propose de supprimer l'alinéa 2 et de compléter l'alinéa 3 de l'article 6.13.

Vanessa Matz (Les Engagés)

Wanneer diezelfde minderjarige, al dan niet verzekerd, echter schade veroorzaakt door een opzettelijke fout, zal de benadeelde persoon verstoken blijven van een daadwerkelijke schadevergoeding, omdat de ouders zich volgens het wetsvoorstel van hun aansprakelijkheid kunnen bevrijden door aan te tonen dat zij op het gebied van toezicht geen fout hebben begaan en omdat de verzekeraar, als die er is, zijn dekking kan weigeren.

Daarom stelt de indienster van het amendement voor om in artikel 6.13 het tweede lid weg te laten en het derde lid aan te vullen.

N° 6 de Mme **Matz**

Art. 2

Dans l'article 6.19 proposé, supprimer le paragraphe 2.

JUSTIFICATION

Cette suppression se justifie parce que l'article 6.19, § 2, ouvre la porte à d'innombrables contestations et chicanes. Dans chaque affaire, la partie défenderesse tentera de soutenir que le lien de causalité est trop distendu et qu'il n'y a donc pas lieu de retenir la responsabilité.

Le droit actuel écarte ces chicanes en énonçant qu'aucune disposition légale ne permet de limiter la réparation du dommage aux conséquences "normales" de la faute. La Cour de cassation est très claire à cet égard: "L'auteur d'un acte fautif est tenu de la réparation intégrale du dommage, fut-il imprévisible, causé par cet acte dès lors que ce dommage est certain" (Cass., 15 novembre 2006, Pas., 2006, 2336).

L'article 6.19, § 2, est difficilement compatible avec la jurisprudence récente de la Cour de Cassation (Cass., 14 novembre 2022, R.G. n° C 220141. F).

L'arrêt concerne un banal accident de la circulation qui, à première vue, n'entraîne que des dégâts de carrosserie. Toutefois, dans l'un des véhicules impliqués il y avait une jeune femme enceinte de 5 mois. Deux jours après l'accident, elle doit être hospitalisée. Elle restera à l'hôpital pendant 53 jours et donnera naissance à un enfant prématuré. Celui-ci est atteint de graves lésions neurologiques.

Après une longue procédure et deux expertises judiciaires, la Cour d'appel de Liège va considérer qu'il y a un lien de causalité entre l'accident et la prématurité et entre celle-ci et le handicap neurologique.

L'arrêt du 14 novembre 2022 va rejeter le pourvoi en se fondant notamment sur les articles 8.5 et 8.6. du nouveau Code civil. L'arrêt constate que, selon la Cour d'appel, en raison de sa nature même, il n'est pas possible d'exiger une preuve certaine du fait que, sans le stress provoqué par l'accident dont sa mère fut la victime, l'enfant ne serait pas né prématurément et handicapé. Dès lors que la vraisemblance

Nr. 6 van mevrouw **Matz**

Art. 2

In het voorgestelde artikel 6.19, § 2 weglaten.

VERANTWOORDING

Deze weglating is verantwoord omdat artikel 6.19, § 2, de deur openzet voor talloze betwistingen en rechtsverdraaiingen. In elke zaak zal de verwerende partij proberen aan te voeren dat het oorzakelijk verband te verwijderd is en dat de aansprakelijkheid dus niet in aanmerking moet worden genomen.

De huidige wetgeving wijst die rechtsverdraaiingen van de hand door te stellen dat geen enkele wettelijke bepaling het toelaat de schadeloosstelling te beperken tot de 'normale' gevolgen van de fout. Het Hof van Cassatie is hierover heel duidelijk: "Hij die een foutieve handeling stelt is verplicht om de schade die door die handeling is ontstaan, ook al is zij niet te voorzien, volledig te vergoeden zodra die schade vaststaat" (Cass., 15 november 2006, Pas., 2006, 2336).

Artikel 6.19, § 2, valt moeilijk te verenigen met de recente rechtspraak van het Hof van Cassatie (Cass., 14 november 2022, R.G. nr. C 220141. F).

Het arrest heeft betrekking op een banaal verkeersongeval met op het eerste gezicht slechts bliksschade. In een van de betrokken voertuigen zat echter een jonge vrouw die vijf maanden zwanger was. Twee dagen na het ongeval moest ze in het ziekenhuis worden opgenomen. Uiteindelijk verblijft ze 53 dagen in het ziekenhuis en bevalt ze van een prematuur kind. Het kindje houdt er ernstige neurologische letsels aan over.

Na een lange rechtsgang en twee gerechtelijke expertises oordeelt het hof van beroep van Luik dat er een oorzakelijk verband is tussen het ongeval en de vroeggeboorte, en tussen de vroeggeboorte en de neurologische handicap.

Het arrest van 14 november 2022 verworpt het cassatieberoep door zich met name te baseren op de artikelen 8.5 en 8.6 van het nieuwe Burgerlijk Wetboek. In zijn arrest stelt het hof van beroep dat het, gelet op de aard ervan zelf, niet mogelijk is om een vaststaand bewijs te eisen dat het kind zonder de stress als gevolg van het ongeval waarvan zijn moeder het slachtoffer was, niet te vroeg en gehandicapt zou zijn geboren.

de ce fait est établie, les juges du fond tiennent pour établie l'existence du lien de causalité entre l'accident, l'accouchement prématuré et le handicap de l'enfant, et justifient légalement leur décision de condamner les auteurs de l'accident à indemniser le préjudice subi par l'enfant et ses parents.

Si l'on devait accepter l'article 6.19, § 2, de la proposition de loi, le débiteur de la réparation pourrait soutenir que le lien entre l'accident est terriblement "distendu". Il serait donc "manifestement déraisonnable" de faire supporter les conséquences de ce handicap par un assureur dont l'assuré a simplement donné un malencontreux coup de volant. "Au regard des conséquences normales" d'un banal accident qui n'entraîne que des dégâts de carrosserie, il est "imprévisible" de penser que cet événement pourrait porter atteinte à la santé d'un enfant à naître. Dès lors que le risque de prématurité est multifactoriel, rien ne permet d'affirmer que ce petit accident de la circulation aurait "augmenté de manière significative" le risque de prématurité et de handicap de l'enfant.

Alors que l'arrêt du 14 novembre 2022 contribue au progrès du droit, on est amené à penser que l'article 6.19, § 2, de la proposition de loi, si celle-ci est adoptée, ne serait vraiment pas un progrès pour les victimes.

La menace qui pèse sur la notion de "causalité" dans le Code civil est d'autant plus préoccupante que, dans de nombreux domaines du droit, on fait référence, explicitement ou implicitement, à la notion de causalité telle qu'elle est prévue par le Code civil.

On songe notamment à la sécurité alimentaire, à la protection de l'environnement et à bien d'autres matières. Les observations qui suivent concernent uniquement les accidents du travail.

On sait que l'indemnisation des victimes d'un accident du travail suppose qu'il y ait un lien de causalité entre l'accident et les lésions subies par la victime.

Les législations concernant les accidents du travail se préoccupent uniquement de la preuve de la relation causale. Elle ne traite nullement de la notion de causalité.

Aangezien de waarschijnlijkheid van dit feit is vastgesteld, gaan de feitenrechters uit van het bestaan van een oorzakelijk verband tussen het ongeval, de voortijdige bevalling en de handicap van het kind. Hiermee verantwoorden zij naar recht hun beslissing om de veroorzakers van het ongeval te veroordelen tot het betalen van een schadevergoeding voor de schade die het kind en zijn ouders hebben geleden.

Mocht artikel 6.19, § 2, daadwerkelijk worden aangenomen, dan zou de vergoedingsplichtige kunnen aanvoeren dat het verband met het ongeval wel heel erg ver "verwijderd" is. Het zou dus 'kennelijk onredelijk' zijn om een verzekeraar van iemand die enkel een ongelukkige stuurfout heeft gemaakt te doen betalen voor de gevolgen van die handicap. "In het licht van de normale gevolgen" van een banaal ongeval met enkel blikshade is het "onvoorzienbaar" te denken dat die gebeurtenis de gezondheid zou kunnen schaden van een kind dat nog moet worden geboren. Aangezien het risico op een vroeggeboorte multifactorieel is, wijst niets erop dat dit kleine verkeersongeval het risico op een vroeggeboorte en handicap van het kind "aanzienlijk" zou hebben "verhoogd".

Hoewel het arrest van 14 november 2022 bijdraagt tot de vooruitgang van het recht, ontstaat de indruk dat artikel 6.19, § 2, van het wetsvoorstel, indien het wordt aangenomen, zeker geen stap vooruit zou zijn voor de slachtoffers.

De dreiging die op het begrip 'oorzakelijk verband' in het Burgerlijk Wetboek weegt is des te zorgwekkender omdat in veel rechtsgebieden expliciet of impliciet wordt verwezen naar het begrip 'oorzakelijk verband' in het Burgerlijk Wetboek.

Voorbeelden zijn er met name te vinden in de voedselveiligheid, milieubescherming en in veel andere domeinen. De opmerkingen hieronder hebben enkel betrekking op arbeidsongevallen.

Het is geweten dat de schadeloosstelling van slachtoffers van een arbeidsongeval veronderstelt dat er een oorzakelijk verband is tussen het ongeval en de letsels die het slachtoffer heeft opgelopen.

De arbeidsongevallenwetten richten zich uitsluitend op het 'bewijzen' van een oorzakelijk verband. In geen enkele ervan wordt op het begrip oorzakelijk verband zelf ingegaan.

En ce qui concerne la notion de “causalité”, il est unanimement admis qu’elle est identique à celle du Code civil. Dans les deux systèmes, on fait application de la théorie de l’équivalence des conditions.

Si l’on porte atteinte à cette théorie dans le Code civil, tout notre édifice juridique risque d’être ébranlé.

Dans le domaine des accidents du travail, l’assureur-loi, qui aujourd’hui doit prouver l’inexistence du lien de causalité, pourrait désormais établir que le lien de causalité est à ce point “distendu” que la causalité est incertaine et que la victime n’a dès lors pas droit à l’indemnité réparant les conséquences d’un accident du travail.

Vanessa Matz (Les Engagés)

Wat het begrip ‘oorzakelijk verband’ betreft, wordt er unaniem toegegeven dat het identiek is aan het begrip dat in het Burgerlijk Wetboek voorkomt. In beide systemen wordt de equivalentieeler toegepast.

Indien die leer in het Burgerlijk Wetboek wordt aangetast, dan dreigt ons hele rechtssysteem op losse schroeven komen te staan.

In het rechtsgebied van arbeidsongevallen zou de wetsverzekeraar, die vandaag moet bewijzen dat er geen oorzakelijk verband is, voortaan kunnen aanvoeren dat het oorzakelijk verband zo “verwijderd” is dat het onzeker is, en dat het slachtoffer derhalve geen recht heeft op een schadeloosstelling voor de gevolgen van een arbeidsongeval.

N° 7 de Mme **Matz**

Art. 2

Dans l'article 6.21, § 2, proposé, supprimer les mots " , ou une personne dont elle répond,".

JUSTIFICATION

L'article 6.21, § 2, est en opposition frontale avec l'article 18 de la loi relative au contrat de travail qui maintient la responsabilité du travailleur qui cause un dommage par sa faute intentionnelle, lourde ou habituelle.

En outre, l'article 6.21, § 2, de la proposition de loi semble difficilement compatible avec les articles 10 et 11 de la Constitution et avec l'article 6 de la Convention européenne des droits de l'Homme. Le commettant serait la seule victime qui, n'ayant commis aucune faute, serait néanmoins privé de la réparation du dommage qui lui a été causé intentionnellement dont il répond seulement à l'égard des tiers lésés.

L'article 6.21, § 2, tel qu'il est actuellement rédigé, est d'autant plus contestable qu'il s'applique non seulement aux commettants (art. 6.15) mais aussi aux "parents adoptants, tuteurs et accueillants familiaux" (art. 6.13). Il s'applique aussi aux personnes morales pour le fait de leurs organes (la personne qui exerce une fonction de gestion non subordonnée, art. 6.16).

On songe ici à l'administrateur qui vide à son profit le compte en banque de la société.

En vertu de l'article 6.21, § 2, la société ne peut demander aucune réparation du dommage qu'elle subit par le fait intentionnel de son organe.

Vanessa Matz (Les Engagés)

Nr. 7 van mevrouw **Matz**

Art. 2

In artikel 6.21, § 2, de woorden "of een persoon voor wie hij aansprakelijk is," weglaten.

VERANTWOORDING

Artikel 6.21, § 2, gaat regelrecht in tegen artikel 18 van de wet betreffende de arbeidsovereenkomsten, dat de aansprakelijkheid behoudt van een werknemer die door een opzettelijke, zware of gewoonlijke voorkomende fout schade veroorzaakt.

Bovendien lijkt artikel 6.21, § 2, van het wetsvoorstel moeilijk verenigbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet en artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. De aansteller zou het enige slachtoffer zijn dat, zonder enige fout te hebben begaan, niettemin geen schadeloosstelling zou kunnen verkrijgen voor de schade die hem bewust is toegebracht en waarvoor hij alleen jegens benadeelde derden aansprakelijk is.

Artikel 6.21, § 2, zoals het thans is opgesteld, is des te meer voor betwisting vatbaar omdat het niet enkel van toepassing is op de aanstellers (artikel 6.15), maar ook op "ouders, adoptanten, voogden en pleegzorgers" (artikel 6.13). Het is ook van toepassing op rechtspersonen waar het de leden van de bestuursorganen betreft (personen die een niet-ondergeschikte bestuursfunctie uitoefenen, artikel 6.16).

Denk hierbij aan een bewindvoerder die voor eigen geldgewin de bankrekening van de vennootschap plundert.

Krachtens 6.21, § 2, kan de vennootschap geen enkele schadeloosstelling vorderen voor de schade die hij lijdt door toedoen van opzet van zijn orgaan.

N° 8 de Mme **Matz**

Art. 2

Dans l'article 6.22 proposé, apporter les modifications suivantes:

1° dans le paragraphe 2, supprimer les mots “ou une personne dont il répond,”;

2° dans le paragraphe 3, supprimer les mots “ou une personne dont elle répond,”.

JUSTIFICATION

Dans les actions récursoires entre les coresponsables, la proposition de loi tend, à juste titre, à sanctionner la faute intentionnelle.

Le droit actuel poursuit le même objectif. Depuis un important arrêt du 6 novembre 2002 (Pas., 2002, 2103 et les conclusions de l'Avocat général SPREUTELS), la Cour de Cassation se fonde sur le principe *Fraus omnia corrumpit* pour empêcher que l'auteur d'une infraction intentionnelle puisse prétendre à une réduction des réparations dues à la victime de cette infraction en raison des imprudences ou des négligences qu'elle aurait commises.

Dans son analyse du droit actuel, la proposition de loi n'est pas d'une clarté parfaite.

L'Exposé des motifs (p. 100) énonce:

“La jurisprudence est moins claire au sujet des conséquences d'une faute intentionnelle commise par une personne dont la personne lésée répond. Le fait que le droit à réparation de la personne lésée s'éteint également résulte dans ce cas d'un arrêt du 30 septembre 2015 de la Cour de cassation (...). Avec cet arrêt, la Cour a dérogé à un arrêt antérieur du 16 mai 2011 (.) selon lequel le principe général du droit *Fraus omnia corrumpit* “ne s'oppose pas à ce que la personne lésée qui est tenue à l'égard du préjudice de répondre de l'infraction volontaire commise par la personne dont elle répond, réclame au co-auteur sa part dans le préjudice”. Il y a manifestement une confusion entre deux questions bien distinctes.

Nr. 8 van mevrouw **Matz**

Art. 2

In het voorgestelde artikel 6.22, de volgende wijzigingen aanbrengen:

1° in paragraaf 2, de woorden “of een persoon voor wie hij aansprakelijk is,” **weglaten;**

1° in paragraaf 3, de woorden “of een persoon voor wie hij aansprakelijk is,” **weglaten.**

VERANTWOORDING

Het wetsvoorstel wil terecht opzettelijke fouten bij regresvorderingen tussen medeaansprakelijken bestraffen.

Het vigerende recht streeft dat ook na. Sedert een belangrijk arrest van 6 november 2002 (Pas., 2002, 2103 en de conclusies van advocaat-generaal SPREUTELS) baseert het Hof van Cassatie zich op het *fraus omnia corrumpit*-principe. Aldus wordt voorkomen dat de dader van een misdrijf aanspraak kan maken op een vermindering van de aan het slachtoffer van dat misdrijf verschuldigde schadevergoeding wegens vermeende onvoorzichtigheid of nalatigheid van het slachtoffer.

Het wetsvoorstel is niet helemaal duidelijk in zijn analyse van het huidige recht.

In de toelichting (blz. 100) staat:

“De rechtspraak is minder duidelijk over de gevolgen van een opzettelijke fout van een persoon voor wie de benadeelde aansprakelijk is. Dat het recht op schadevergoeding van de benadeelde ook in dit geval vervalt, vindt steun in het arrest van het Hof van Cassatie van 30 september 2015 (...). Met dit arrest week het Hof af van een eerder arrest van 16 mei 2011 (...) volgens hetwelk het algemeen rechtsbeginsel *fraus omnia corrumpit* “niet uitsluit dat de persoon die ten opzichte van het slachtoffer aansprakelijk is voor een opzettelijk misdrijf, begaan door een persoon voor wie hij instaat, ten aanzien van de mededader aanspraak kan maken op diens aandeel in de schade.” Twee duidelijk verschillende zaken worden kennelijk met elkaar verward.

L'arrêt du 16 mai 2011 a clairement la portée que lui donne l'Exposé des motifs.

Il s'agit de l'action récursoire du commettant tenu en raison d'une faute intentionnelle de son préposé, action dirigée contre le coresponsable. On se place ici au niveau de la "contribution à la dette".

L'arrêt du 30 septembre 2015 concerne une toute autre situation. Il décide:

"Le commettant de l'auteur d'une infraction intentionnelle engageant sa responsabilité civile ne peut dès lors prétendre à une réduction des réparations dues à la victime de cette infraction en raison des imprudences ou des négligences que celle-ci aurait commises".

L'arrêt du 30 septembre 2015 se situe non pas au niveau de l'action récursoire, mais bien dans le cadre de l'action dirigée par la victime contre le commettant. On se place ici au niveau de l'obligation à la dette.

Autrement dit, l'arrêt du 16 mai 2011 peut se classer au niveau de la contribution à la dette, tandis que l'arrêt du 30 septembre 2015 se prononce au niveau de l'obligation à la dette. Il en va de même pour l'arrêt du 15 juin 2022 (P220.332.F) également cité par l'Exposé des motifs.

Le Parlement n'est certainement pas lié par le droit actuel, mais il doit s'interroger sur l'utilité sociale des dispositions nouvelles qu'il propose.

Pourquoi la jurisprudence actuelle fait-elle application d'un principe qui prohibe toute tromperie ou déloyauté dans le but de nuire ou de réaliser un gain? Pourquoi faut-il maintenir ce principe?

Il y a sans doute une raison éthique qui est de sanctionner celui qui commet une faute intentionnelle.

Existe-t-il une raison éthique de sanctionner une personne qui n'a pas commis de faute et dont les obligations sont une simple garantie pour la victime?

Une réponse négative semble raisonnable.

Het arrest van 16 mei 2011 heeft onmiskenbaar de strekking die de toelichting eraan toebedeelt.

Het gaat hier om de regresvordering waartoe de aansteller is gehouden wegens een opzettelijke fout van zijn aangestelde, met andere woorden een vordering tegen de medeaansprakelijke. Een en ander raakt hier aan de 'bijdrage tot de schuld'.

Het arrest van 30 september 2015 betreft een heel andere situatie. De rechter oordeelt:

"Le commettant de l'auteur d'une infraction intentionnelle engageant sa responsabilité civile ne peut dès lors prétendre à une réduction des réparations dues à la victime de cette infraction en raison des imprudences ou des négligences que celle-ci aurait commises."

Het arrest van 30 september 2015 heeft dan ook geen betrekking op de regresvordering, maar wel op de vordering van het slachtoffer tegen de aansteller. Hier gaat het dus om de 'aansprakelijkheid voor de schuld'.

Samengevat: het arrest van 16 mei 2011 betreft de 'bijdrage tot de schuld', dat van 30 september 2015 de 'aansprakelijkheid voor de schuld'. Hetzelfde geldt voor het arrest van 15 juni 2022 (P220.332.F), waarnaar eveneens wordt verwezen in de toelichting.

Het Parlement is zeker niet met handen en voeten gebonden aan het huidige recht, maar dient zich wel de vraag te stellen naar het maatschappelijk nut van de nieuwe bepalingen die het voorstelt.

Waarom past de huidige rechtspraak een beginsel toe dat elk bedrog of elke oneerlijkheid met het oogmerk te schaden of er gewin uit te halen verbiedt? Waarom is het goed dat beginsel te behouden?

Wellicht speelt de ethische insteek dat wie een opzettelijke fout begaat moet worden bestraft.

Bestaat er een ethische grond om iemand te bestraffen die geen fout heeft begaan en wiens verplichtingen enkel maar een waarborg voor het slachtoffer vormen?

Het antwoord zal wellicht neen luiden.

La prohibition des fautes intentionnelles repose sur un second motif, plus important que le premier. Il s'agit de la protection de la victime.

Dans ses conclusions précédant l'arrêt de la Cour de cassation du 27 mai 2022 (C.20.0461.F), Madame l'Avocat général Bénédicte Inghels a très clairement expliqué:

“La correction que ce principe général de droit entend opérer est envisagée pour éviter que l'auteur bénéficie d'avantages liés à sa faute, au détriment de la victime”(Conclusions, n°13).

Lorsque l'on est au stade de l'obligation à la dette, il serait inéquitable que celui qui a agi méchamment puisse se dégager, même partiellement, de son obligation de réparer le dommage intégralement en invoquant une négligence de la victime.

En revanche, lorsque l'on est au niveau de la contribution à la dette, la question de la protection de la victime est vide de sens. L'application de l'adage ne se justifie pas.

La Cour de cassation, dans plusieurs arrêts, fait délibérément abstraction de l'adage *Fraus omnia corrumpit* au niveau de la contribution à la dette. Dans les rapports mutuels entre les auteurs des fautes qui vont causer le dommage, il appartient au juge d'apprécier dans quelle mesure la faute de chacun a contribué à causer le dommage et de déterminer sur ce fondement du dommage ce que l'un des auteurs qui a indemnisé la victime peut récupérer contre les autres. “Pour l'application de cette règle, il est indifférent que certaines des fautes concurrentes soient intentionnelles, alors que d'autres fautes ne le sont pas”. (Cass., 2 octobre 2009, J.T. 2010, 532, note A. LENAERTS: – Cass., 26 septembre 2012, Pas. 2012.

Vanessa Matz (Les Engagés)

Het verbieden van opzettelijke fouten berust op een tweede grond, nog belangrijker dan de eerste, namelijk de bescherming van het slachtoffer.

In haar voorafgaande conclusies bij het arrest van het Hof van Cassatie van 27 mei 2022 (C.20.0461.F) heeft advocate-generaal Bénédicte Inghels er geen doekjes om gewonden:

“La correction que ce principe général de droit entend opérer est envisagée pour éviter que l'auteur bénéficie d'avantages liés à sa faute, au détriment de la victime.” (Conclusions, n°13)

Zodra het om de 'aansprakelijkheid voor de schuld' gaat, zou het onbillijk zijn dat iemand die te kwader trouw handelt, zich – zelfs maar gedeeltelijk – van zijn verplichting tot integrale schadeloosstelling zou kunnen bevrijden door nalatigheid van het slachtoffer in te roepen.

Wanneer het echter om de 'bijdrage tot de schuld' gaat, is de discussie over de bescherming van het slachtoffer niet relevant. In dat geval gaat het voormelde beginsel niet op.

In verscheidene van zijn arresten heeft het Hof van Cassatie met betrekking tot de 'bijdrage van de schuld' doelbewust abstractie gemaakt van het adagium *fraus omnia corrumpit*. In de onderlinge verhouding tussen de daders van de fouten die de schade zullen veroorzaken, komt het de rechter toe te oordelen in welke mate de fout van elk van hen tot de schade heeft bijgedragen, en om op basis van die schadegrondslag te bepalen wat de ene dader die het slachtoffer heeft schadeloosgesteld, kan terugvorderen bij de andere. “Pour l'application de cette règle, il est indifférent que certaines des fautes concurrentes soient intentionnelles, alors que d'autres fautes ne le sont pas.” (Cass., 2 oktober 2009, J.T. 2010, 532, nota A. LENAERTS: – Cass., 26 september 2012, Pas. 2012.

N° 9 de Mme **Matz**

Art. 2

À l'article 6.29 proposé, supprimer l'alinéa 2.

JUSTIFICATION

Le texte de l'article 6.29, alinéa 2, de la proposition de loi est conforme à la jurisprudence actuelle de la Cour de cassation et de la Cour constitutionnelle.

Cette jurisprudence fait toutefois l'objet de vives contestations comme l'Exposé des motifs (p. 139) le reconnaît très exactement. La jurisprudence de la Cour de cassation était d'ailleurs très différente à une certaine époque. Est-ce le rôle de la loi que de figer une jurisprudence évolutive et contestée?

Il faut observer au surplus que l'enjeu du débat est d'ordre pragmatique. L'Exposé des motifs (p. 150) l'explique fort bien:

"Considérer, au contraire, que la faute de la victime directe serait inopposable, ne ferait que déplacer le problème puisque la réparation complète qui serait accordée à la victime par répercussion n'empêcherait pas un recours ultérieur exercé par le responsable contre la victime directe si tout au moins elle a survécu, ou sa succession"

On peut dire plus concrètement que l'enjeu est le risque d'insolvabilité de la victime directe dont la faute, avec celle du coresponsable, a causé le dommage subi par les victimes atteintes par ricochet.

Qui doit supporter le risque d'insolvabilité de l'un des coresponsables? Est-ce la victime qui subit un dommage personnel par répercussion ou l'auteur d'une faute qui a causé le dommage?

Poser la question, c'est y répondre.

Vanessa Matz (Les Engagés)

Nr. 9 van mevrouw **Matz**

Art. 2

In het voorgestelde artikel 6.29, het tweede lid weglaten.

VERANTWOORDING

De tekst van artikel 6.29, tweede lid, stemt overeen met de huidige rechtspraak van het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof.

Deze rechtspraak is echter fel omstreden, wat de toelichting (blz. 139) ook heel duidelijk stelt. Ooit was de rechtspraak van het Hof van Cassatie helemaal anders. Is het de rol van de wetgever om een voortdurend evoluerende, omstreden rechtspraak te verankeren?

Het debat heeft overigens vooral een pragmatische insteek. De toelichting (blz. 140) geeft dat heel goed aan:

"Ervan uitgaan dat de fout van de rechtstreeks benadeelde niet tegenwerpelijk zou zijn, zou het probleem dikwijls enkel verplaatsen. Het toekennen van een volledige schadevergoeding aan de benadeelde bij terugslag, zou immers niet beletten dat de aansprakelijke later verhaal uitoefent tegen de rechtstreeks benadeelde, indien deze nog in leven is, of tegen zijn erfgenamen."

Meer concreet draait het om het risico op insolventie van het rechtstreekse slachtoffer, wiens fout, samen met die van de medeaansprakelijke, de schade heeft berokkend aan de bij terugslag getroffen slachtoffers.

Wie moet het risico op insolventie van een van de medeaansprakelijken dragen? Is dat het slachtoffer dat 'bij weerkaatsing' persoonlijk schade lijdt of diegene die een fout heeft begaan die de schade veroorzaakt heeft?

De vraag stellen is ze beantwoorden.